

Poradnik dla trenera i nauczyciela

zeszyt **5**

Poradnik dla trenera i nauczyciela

Jak uczyć tolerancji?

Raport **2011/12**

QR
Czwarta
Rzeczpospolita

Poradnik dla trenera i nauczyciela
Jak uczyć tolerancji?

Scenariusz zajęć
antydiskryminacyjnych

zeszyt 5

Opracowanie graficzne

Michał Braniewski

Autorzy scenariusza

Anna Bakula

Mateusz Drozd

Joanna Michnicka

Anna Mikucka

Monika Mucha

Magda Utracka

Natalia Wiszniewska

Opieka merytoryczna

Magda Utracka

TRUST FOR CIVIL SOCIETY
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Projekt „Społeczeństwo przeciw nienawiści” jest realizowany przy wsparciu udzielonym przez Trust for Civil Society w Europie Środkowej i Wschodniej.

Poradnik dla trenera i nauczyciela Jak uczyć tolerancji?

Scenariusz zajęć
antydiskryminacyjnych

Warszawa, marzec 2013

Stowarzyszenie przeciwko Antysemityzmowi i Ksenofobii

Wprowadzenie

Zajęcia poświęcone prawom człowieka i tolerancji, uświadamiające czym są uprzedzenia czy dyskryminacja, pojawiają się w polskiej szkole niezwykle rzadko. Jeśli już, to najczęściej przy okazji standardowej lekcji, gdzie przekazywana jest tylko sucha wiedza, która nie robi na młodzieży szczególnego wrażenia. Proponowane scenariusze pozwalają na zupełnie inne podejście. Poprzez aktywne zaangażowanie naszych uczniów i uczennic, odwołanie się do ich emocji, opinii i doświadczeń mamy szansę nie tylko dostarczyć wiedzę, ale także kształtować cenne w życiu społecznym umiejętności, a co najważniejsze - wpłynąć na zmianę postaw. Nasze zajęcia będą tym bardziej znaczące, że odbiegną od szkolnej rutyny i przełamają uczniowskie przyzwyczajenia dotyczące prowadzenia zajęć. Ale ponieważ właśnie emocje i doświadczenia uczestników i uczestniczek będziemy angażować, warto mieć na uwadze kilka rzeczy.

Przede wszystkim, jako prowadzące/y zajęcia powinniśmy stworzyć bezpieczną i zycziwą atmosferę, w której każdy ma prawo się wypowiedzieć, ale nikt nie będzie zmuszany do czegokolwiek wbrew swojej woli. Poruszane podczas ćwiczeń tematy nie są łatwe i z pewnością wzbudzą kontrowersje, może niechęć i wrogie reakcje. W takich momentach bezcenny będzie nasz spokój i rzeczowe odniesienie się do argumentów, a także właściwe reagowanie na sytuacje niepożądane - nasza zdecydowana, ale spokojna reakcja na wszelkie przejawy dyskryminacji będzie cenną lekcją dla uczestników i uczestniczek warsztatów. Pamiętajmy też, że naszym celem nie jest narzucenie jedynie słusznych poglądów, ale pobudzenie do myślenia, wczucia się w czyjąś sytuację, wzbudzenie empatii, dyskusję i samodzielne wyciągnięcie wniosków przez młodzież. Czasami podczas zajęć przydatne może być odwołanie się do własnych doświadczeń lub aktualnych wydarzeń związanych z tematem. Jednocześnie musimy zdawać sobie sprawę, że o końcowym efekcie decydować

będzie w dużej mierze nasza postawa wyrażana szacunkiem dla każdego w grupie, opanowaniem, szczerością i wiarą w to, co robimy.

Proponowane scenariusze mogą być niezwykłą okazją do przeprowadzenia lekcji innej niż zwykle, być może dla niektórych uczniów czy uczennic właśnie ta lekcja będzie jedną z niewielu, którą zapamięta. Dla nauczycieli i nauczycielek z kolei takie zajęcia to niezwykła sposobność, aby poczuć jaki wpływ mogą mieć na pozytywną zmianę u swoich wychowanków. Jestem przekonana, że to jedna z chwil najcenniejszych, która zdarzyć się może między jednym a drugim dzwonkiem.

Marzanna Pogorzelska

Warsztaty antydyskryminacyjne

Scenariusz zajęć

- poziom: Szkoła ponadgimnazjalna

Czas trwania: 2 lub 3 godziny lekcyjne

Materiały pomocnicze do zabrania: prezentacja PowerPoint, film o mowie nienawiści przygotowany przez pracowników Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita* na podstawie fragmentów z www.youtube.com, teledysk „Faites passer le message”, fragmenty filmu „Fanatyk”, zeszyt ćwiczeń dla każdego ucznia, etykiety, duże kartki papieru, długopisy, flamastry, karty przeznaczenia.

Materiały do ćwiczeń opcjonalnych: karteczki z rolami oraz tabela z listą cech do ćwiczenia „Pozycje wyjściowe”, kilka cytryn

Cele główne:

- uwrażliwienie uczniów na problem dyskryminacji grup mniejszościowych
- zwrócenie uwagi, jakie niebezpieczeństwa niesie ze sobą: antysemityzm, rasizm, ksenofobia, islamofobia, chrystianofobia, homofobia, neonazizm
- przypomnienie niektórych zagadnień dotyczących Holocaustu i II Wojny Światowej
- skonfrontowanie uczniów z najgorszymi przejawami mowy nienawiści - projekcja filmu
- zainteresowanie uczniów problematyką związaną z prawami człowieka oraz próba wzbudzenia aktywności nakierowanej na przeciwdziałanie dyskryminacji

Cele kulturowe:

- nauczanie o wielokulturowości, próba znalezienia rozwiązań dla ewentualnych negatywnych aspektów wielokulturowości (trudności Romów z asymilacją, budowanie świątyń innych wyznań w państwach wyznaniowych)
- nauczanie o niektórych świątach żydowskich (np. Rosz Haszana, Yom Kipur, Sukkot, Chanuka, Purim)
- nauczanie o niektórych zwyczajach żydowskich (np. panowie muszą założyć jarmułkę przed wejściem do synagogi)

Cele pedagogiczne:

- kształtowanie umiejętności wypowiedzania się na forum całej klasy
- kształtowanie umiejętności pracy w grupie
- kształtowanie postawy otwartości względem uczniów o odmiennych poglądach

1. Wstęp (czas: 7 min.)

Trenerzy antydyskryminacyjni przedstawiają się i wprowadzają w działalność Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita* (propagowanie tolerancji, zwalczanie antysemityzmu i rasizmu, prowadzenie warsztatów, organizowanie debat).

Zawarcie kontraktu narzuconego - wyłączone komórki, nie wychodzimy bez pozwolenia, nie spóźniamy się po przerwach, szanujemy się, nie przerywamy sobie, wypowiadamy się po podniesieniu ręki.

Poznajemy się, przykład: historia imion, nazwisk, pseudonimów, każdy uczestnik zapisuje swoje imię na karteczce i przyczepia do ubrania.

Ważne - aktywny udział trenerów.

2. Tort (czas: 12 min.)

Materiały pomocnicze: rysunek przypominający TORT

W torcie uczniowie wpisują swoje imię.

Do pięciu pustych części wpisują grupy, z którymi się utożsamiają. Ważne, aby uczestnicy robili to spontanicznie. Trenerzy mogą podsunąć kilka pomysłów, np. grupy religijne, zawodowe, zainteresowań. Należy pamiętać, aby nie sugerować odpowiedzi.

Uczestnicy podkreślą grupę, która jest dla nich najważniejsza.

Trenerzy odczytują głośno nazwy pewnych kategorii. Jeśli wyczytana kategoria odpowiada grupie zapisanej przez ucznia na torcie, to osoba ta powinna wstać. Jeżeli któraś z kategorii jest dla uczniów najważniejsza, powinni stać jeszcze kilka sekund, po tym jak pozostała część grupy usiądzie.

Proponowane kategorie:

Religia, pochodzenie, płeć, wiek, hobby/czas wolny, rodzina, przyjaciele, szkoła, sport, działalność charytatywna, przekonania polityczne, sąsiedztwo/dom, język, muzyka/sztuka, zwyczaje żywieniowe/jedzenie, wygląd zewnętrzny, subkultura.

Omówienie ćwiczenia:

Czy coś sprawiło wam trudność w czasie wykonywania tego ćwiczenia?

Jak się czuliście, gdy staliście sami, a jak kiedy stali prawie wszyscy?

Co czuliście, gdy siedzieliście sami (lub prawie sami), podczas gdy inni stali?

Czy odkryliście w czasie tego ćwiczenia, że nie pomyśleliście o różnych grupach, do których należycie?

Do wcześniej podkreślonej „najważniejszej” grupy, uczniowie wpisują 3 cechy charakteru pozytywne i 3 cechy charakteru negatywne, które kojarzą się z tą grupą.

Uwaga! Należy podkreślić, że nie ma to być własne zdanie uczestników na temat tej grupy, a jedynie utarte i powszechne opinie krążące na temat danej grupy.

2 - 3 ochotników czyta na głos cechy bez określania grupy, do której je przyporządkowali. Pozostała część uczestników próbuje odgadnąć „ukrytą pod cechami” grupę.

Nawiązanie do pojęcia „stereotypu”.

3. Tożsamość

W nawiązaniu do ćwiczenia z tortem, omawiane są zagadnienia: Czym jest tożsamość? Co ma wpływ na kształtowanie się tożsamości człowieka?

Dyskusja

„Tożsamość jest to nasza przynależność do wielu grup, dlatego, tak jak na naszym diagramie, składa się z wielu fragmentów. Często nie mamy świadomości tego, że należymy do pewnych grup, bo przynależność do nich wydaje nam się oczywista (np. kolor skóry, płeć, pochodzenie). W różnych sytuacjach identyfikujemy się z różnymi grupami i nikt nie jest wyłącznie kimś, np. kobietą, Romem, nauczycielem czy policjantem. Nie da się ludzi określić ani ocenić jedynie na podstawie płci, narodowości, wyznania czy wykonywanego zawodu, gdyż jest to tylko niewielka część tego, kim są i co sobą reprezentują.”

(Na podstawie „Antydyskryminacja - pakiet edukacyjny”)

4. Czym jest dyskryminacja? (czas: 6 min.)

Ćwiczenie:

Uczniowie dzielą się na 7 grup (odliczanie do 7). Grupy mają za zadanie stworzyć definicje następujących pojęć: *seksizm, homofobia, antysemityzm, ksenofobia, rasizm, islamofobia, neonazizm*. Przedstawiają swoje propozycje.

5. Wielonarodowość (czas: 2 min.)

T: Czym jest dla was polskość? Spróbujmy w kilku zdaniach zdefiniować poczucie polskości, tożsamości narodowej.

U: Język, miejsce zamieszkania, tradycja, zwyczaje, historia, kultura, patriotyzm.

T: Czy można być osobą, która ma jednocześnie dwie narodowości?

Uczniowie zazwyczaj się wahają.

T: Trzeba pamiętać, że narodowość to nie to samo, co obywatelstwo.

Czym różnią się od siebie?

U: Obywatelstwo nadaje państwo, a narodowość...

T: Istotnie, kto w takim razie decyduje o naszej narodowości, o tym, kim jesteśmy?

U: Każdy sam może zdecydować...

T: Bardzo dobrze, narodowość to sfera wewnętrzna każdego człowieka. Oczywiście, zależy to od np. jakiego pochodzenia są nasi rodzice, ale decyzję o tym, z jakim narodem czujemy się najbardziej związani (czy może z dwoma jednocześnie), powinni pozostawić nam samym. W tegorocznym spisie powszechnym jest rubryczka na wpisanie narodowości, w której można (po raz pierwszy) wpisać więcej niż jedną narodowość. Czyli osoby, które są podwójnej narodowości, nie muszą już więcej mieć dylematu, którą z nich zadeklarować.

6. Asymilacja a wielokulturowość (czas: 6 min.)

T: Czy Polska jest obecnie wielokulturowa czy monokulturowa?

Uczniowie podają różne odpowiedzi.

T: Obecnie mniejszości są szacowane na około 3-4 %, podczas gdy przed wojną stanowiły około 35% całej ludności. 18% to byli Ukraińcy, 10% Żydzi, a także szereg innych mniejszości: rosyjska, niemiecka, romska, tatarska, litewska, czeska, słowacka. Czy lepiej jest mieszkać w kraju wielokulturowym czy monokulturowym?

U: Z jednej strony dobrze - łatwiej żyje się mniejszościom, oraz można poznawać inne kultury. Z drugiej strony może to rodzić różne konflikty. Na przykład w krajach arabskich prześladowane są chrześcijanie i nie można budować kościołów.

T: Obowiązkiem zarówno władz jak i obywateli w krajach demokratycznych jest ochrona praw mniejszości, także religijnych. I myślę, że naszym obowiązkiem jest danie światu przykładu, jak należy respektować prawa mniejszości, na przykład zezwalając na budowę meczetów, a także miejsc kultu innych religii. Czy wiecie co to znaczy asymilacja?

U: Nie.

T: Zapewne słyszeliście na biologii o asymilacji, czyli wchłanianiu przez rośliny dwutlenku węgla. Asymilacja w odniesieniu do mniejszości oznacza przystosowanie się ich do standardów obowiązujących powszechnie, takich jak: prawo, język, część obyczajów. Mniejszość z czasem rezygnuje z tych obyczajów, strojów, rytuałów, które najbardziej burzą ten porządek i pozostają z nim w kontraście.

+ dyskusja „Czy lepiej jest żyć w kraju wielo- czy monokulturowym”

Wypowiadają się 2 osoby o różnych poglądach na ten temat, reszta uczestników komentuje.

Konkluzja: Tak naprawdę każdy ma rację. W przypadku każdej z opcji są plusy i minusy.

7. Antysemityzm + ślady obecności w Twoim mieście (czas: 3 min.)

Dlaczego dla Polaków to jest ważny temat?

T: Jak myślicie, jaki procent ludności Warszawy przed wojną stanowili Żydzi?

Uczniowie rzucają propozycje.

T: Około 30%, czyli jedna trzecia warszawiaków była Żydami. Wyobraźcie sobie, że gdybyśmy się cofnęli w czasie do okresu przed wojną, jedna trzecia z was byłaby Żydami. W takim razie powiedzcie mi, ile było przed wojną synagog i domów modlitw?

Uczniowie podają propozycje, zazwyczaj około 15-30.

T: Nie, było ich 440. Wszystkie, oprócz dwóch, zostały zburzone w czasie wojny. Na zdjęciu widzicie Synagogę Nożyków (pokazuje na slajdzie), która znajduje się przy placu Grzybowskiem, a dokładnie przy ulicy Twardej. Nazywa się tak, bowiem została ufundowana przez małżeństwo Nożyków. Druga synagoga została zburzona w latach 60., ponieważ potrzebne było miejsce pod placyk zabaw dla dzieci z okolicznego przedszkola. Zachęcam was do odwiedzenia Synagogi Nożyków, tylko trzeba pamiętać, że przed wejściem do niej panowie muszą założyć na głowę jarmułkę,

czyli odwrotnie niż w tradycji chrześcijańskiej, bo co się robi przed wejściem do kościoła?

U: Zdejmuje się czapki i inne nakrycia głowy.

T: Tak, świetnie. Jeszcze chcę dodać, że przed wejściem na cmentarz żydowski, czyli kirkut zakłada się jarmułkę. Kirkut znajduje się na przykład przy ulicy Okopowej w Warszawie.

Prowadzący mówi o obiektach znajdujących się na innych zdjęciach - Pomnik Bohaterów Getta, naprzeciwko buduje się Muzeum Historii Żydów Polskich, które będzie przedstawiać historię Żydów polskich od średniowiecza po Drugą Wojnę Światową. Umschlagplatz - przy ulicy Stawki, stamtąd wywożono Żydów z getta do Treblinki wagonami bydlęcymi.

8. Diaspora (czas: 1 min.)

T: Czy wiecie co to znaczy diaspora?

U: Tak - jest to rozproszenie jakiegoś narodu poza granicami państwa.

T: Dokładnie tak. Powiedzcie mi, ilu jest mieszkańców Polski?

U: Około 39 milionów.

T: Tak, a jak myślicie, jak liczna jest Polonia zagraniczna? Ilu Polaków żyje na emigracji?

Uczniowie wahają się.

T: Około 20 mln, czyli 1/3 naszego narodu. Najwięcej w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Niemczech, a ostatnio - w Londynie. Drugim takim narodem najbardziej rozproszonym po świecie są Żydzi, nawet w samym Izraelu żyje ich mniej niż w Stanach Zjednoczonych. Dlaczego ludzie emigrują z kraju?

U: W poszukiwaniu lepszego życia, lepszej pracy, lepszych warunków.

T: Tak, dlaczego jeszcze?

U: Są też uchodźcy polityczni.

T: Tak, a słyszeliście o emigracji marcowej w 68 roku?

U: Nie.

T: Władze komunistyczne z Gomułką i Moczarem na czele rozpiętały nagonkę antysemicką w całym kraju, skutkiem czego była rosnąca wrogość całego społeczeństwa do tych ocalonych z Zagłady Żydów, którzy po wojnie osiedlili się w Polsce. Władze komunistyczne pozbawiły Ży-

dów obywatelstwa i wypędziły ich z kraju, dając im tak zwany bilet w jedną stronę. Po emigracji marcowej żydowskie życie w Polsce ostatecznie zamarło. Ta emigracja to ci sami ludzie zaliczani do dwóch różnych diaspor, zarówno reprezentujący emigrację żydowską, jak i polską.

9. Zdjęcie żydowskich dzieci (omówienie) + co oznacza „żydowskość” - Mateusz i Sara (opcjonalnie - 5 min)*

Trener prosi jednego z uczniów o przeczytanie, z czym Mateuszowi (który jest Polakiem, ale ma sąsiadów Żydów) kojarzy się żydowskość oraz z czym żydowskość kojarzy się Sarze (Żydówce holenderskiej).

Uczniowie czytają:

Mateusz, 19 lat, Kraków (Polska). *„Lubię moją dziewczynę, piosenki, Leonarda Cohena, wędrówki. Dziadkowie są z Polski. Żydowskość? To świadomość, że wszyscy gromadzący się w synagodze ludzie stanowią część czegoś naprawdę wielkiego. Ich przodkowie opuścili kiedyś Egipt i udali się do Ziemi Świętej, a teraz znaleźli się tutaj. Poza tym podoba mi się tradycyjna muzyka żydowska i współczesna muzyka izraelska”.*

Sara, 16 lat, Amsterdam (Holandia). *„Lubię zakupy, kino, filmy romantyczne i horrory. Dziadkowie są z Amsterdamu. Żydowskość? To sposób w jaki zostałam wychowana. Lubię chodzić do synagogi w sobotę, bo tam spotykam przyjaciół. Nasze Święto to szabat, które rozpoczyna się w piątek wieczorem. Spędzamy je w serdecznej atmosferze, jedząc wspólnie długą i pyszną kolację.”*

T: Mateusz ma sąsiadów Żydów i na tej podstawie próbuje określić, czym jest żydowskość, a Sara to Żydówka holenderska bądź też Holenderka żydowska. A co to jest synagoga?

U: Jest to świątynia wyznania judaistycznego.

T: Tak, dobrze. Czy byliście kiedyś w synagodze lub w świątyni innego wyznania? Na przykład w cerkwi, kościele protestanckim (ewangelicko-anglikańskim lub ewangelicko-reformowanym), w meczecie?

Uczniowie zgłaszają się i mówią, które z tych świątyń odwiedzili. Trener dopytuje się, gdzie dokładnie znajdują się te świątynie. Pyta też, jak się czuli odwiedzając świątynie innych wyznań, czy odwiedzenie takiego

miejsca dla poznania różnic, zdobycia wiedzy i doświadczeń kulturowych, estetycznych, kojarzy się z jakimiś głębszymi emocjami i refleksjami; i też czy uczniowie - katolicy zaprosiliby do kościoła wyznawców innych wyznań: Żydów, prawosławnych, ewangelików, muzułmanów.

Uczniowie dzielą się swoimi przemyśleniami.

10. Ślady obecności w języku (czas: 3 min.)

Trenerzy pytają uczestników, czy znają zaprezentowane słowa. Uczestnicy zostają poinformowani, że są to *jidyszyzmy* - zapożyczenia pochodzące z języka żydowskiego. Język jest odzwierciedleniem historii i kultury jego użytkowników. W tym przypadku zapożyczenia są dowodem na długą wspólną historię oraz na ogromny wpływ, jaki miała kultura żydowska na rozwój kultury polskiej.

bachor

bajgiel - bułka z dziurką

bajzel

belfer

blichtr

ciuchy

ferajna

ganc - całkiem (regionalizm) (z niemieckiego - *ganz*); też *ganz egal*
- wszystko jedno

glanc

harmider

kapota

kitel - pierwotnie rodzaj tradycyjnego ubrania żydowskiego - obecnie fartuch

mamona - duża ilość pieniędzy, fortuna

machlojka - przekręt

mecyje - coś nadzwyczajnego, frykas, specjały, (regionalizmy), też w wyrażeniu: „wielkie mi mecyje”

manele - rzeczy, drobiazgi (regionalizmy)

pinda - (z hebrajskiego) dziewczyna (wulg.)

plajta - bankructwo
szmal - pieniądze
ślamazara
trefny

11. Rafael Schaff (opcjonalnie - czas: 2 min.)*

T: W Izraelu Żydzi najczęściej posługują się językiem hebrajskim i angielskim. Nazwy ulic są w trzech językach: w hebrajskim, w języku arabskim oraz angielskim. Izraelczycy z reguły są dwujęzyczni, mówią po hebrajsku i po angielsku. Ale ultraortodoksyjni Żydzi, czyli chasydzi nie używają na co dzień hebrajskiego, jako języka świętego, używają go tylko do nabożeństw. Zamiast hebrajskiego używają jidysz i angielskiego. Wielokulturowość polega nie tylko na znajomości kilku języków, ale też na codziennym używaniu ich w domu, dzięki czemu dzieci od urodzenia znają ich kilka. Rafael Schaff był poetą, który dążył do porozumienia i dialogu polsko-żydowskiego.

Trener prosi ucznia o przeczytanie treści znajdującej się na slajdzie prezentacji multimedialnej:

Rafael Schaff *„Moim językiem ojczystym jest język polski. W domu ojciec zwracał się do matki w jidysz. Matka odpowiadała mu po niemiecku, który znała lepiej niż jidysz. Do mojego brata i do mnie ojciec mówił po polsku - z żydowskim akcentem, matka - najczystszą polszczyzną, a my z bratem rozmawialiśmy tylko po polsku, tak też porozumiewaliśmy się z naszymi kolegami.”*

12. Eksperyment z kciukami (czas: 10 min.)

Prowadzący pytają uczniów czy słyszeli o ostatnich interesujących badaniach amerykańskich naukowców. Aby lepiej je zrozumieć trenerzy proponują wzięcie udziału w eksperymencie, którego wyniki będą się odwoływać do tych badań amerykańskich.

Uczniowie zostają poproszeni o założenie dłoni, tak aby jeden z kciuków był na drugim.

Zostaje zadane pytanie: który kciuk uczestnicy mają na górze? Czy lewy czy prawy?

Prowadzący liczą, ile jest osób z prawym, a ile z lewym kciukiem; wynik zostaje zapisany na tablicy.

Pytanie trenerów: Czy to ma jakieś znaczenie, który kciuk jest na górze? Uczniowie najczęściej odpowiadają, że nie.

Trenerzy przedstawiają nieprawdziwą historię:

Faktycznie jest to bardzo dziwne i do niedawna sądzono, że nie ma to kompletnie żadnego znaczenia. W Stanach Zjednoczonych zrobiono jednak badania, które dowodzą czegoś zupełnie innego. Badania przeprowadzone w 200 amerykańskich więzieniach pokazują, że około 80% więźniów płci męskiej ma lewy/prawy kciuk na górze po złożeniu rąk (edukatorzy wymieniają ten kciuk, która ma na wierzchu grupa mniejszościowa). Ta znacząca liczba spowodowała bardzo duże zainteresowanie uczonych tym zagadnieniem i postanowili oni kontynuować badania. Od tego czasu zebrano już dość dużo danych na ten temat. Okazało się, na przykład, że w badaniach przeprowadzonych w 100 najlepszych przedsiębiorstwach amerykańskich, niewiarygodna liczba - bo aż 96% osób, których lewy/prawy kciuk jest na górze - to pracownicy najwyższego szczebla kierowniczego (edukatorzy ujawniają ten kciuk, który ma na górze grupa większościowa).

(źródło: *Antydyskryminacja*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2005, str. 95)

Grupa większościowa zazwyczaj jest zadowolona z tego, co usłyszała, a osoby z grupy mniejszościowej zaczynają czuć się niepewnie.

Trenerzy wyjaśniają, że to nieprawda, a celem ćwiczenia było uświadomienie działania mechanizmu dyskryminacji.

Pytania:

Jak czuliście się podczas ćwiczenia?

Czy wasze odczucia zmieniały się?

Jak czuliście się będąc w mniejszości/większości?

Czy ktoś z was od początku nie wierzył w zasadność „badań”? Czy czuliście się manipulowani?

Jak powstał mechanizm manipulacji?

Czy ludzie wierzą w fakty naukowe, nawet jeśli nie są one dla nich korzystne?
Czy to ma wpływ na postrzeganie innych?

Niektórzy twierdzą, że dyskryminacja jest efektem długotrwałego procesu popartego faktami naukowymi, wychowaniem itp. Czy zgadzacie się z tym twierdzeniem?

Dlaczego dyskryminujemy innych?

(źródło: *Antydyskryminacja*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2005, str. 97-98)

13. Niebieskoocy (czas: 4 min.)

T: A co byście powiedzieli, gdybym powiedział/a wam, że niebieskoocy są głupszy od ludzi o ciemnych oczach? I poparł/a to tezę, iż niebieskoocy nie posiadają powłoki chroniącej oczy przed promieniowaniem UV, które trafia do mózgu i uszkadza go? Absurd?

Przykładem eksperymentu, który już naprawdę miał miejsce, jest „zabawa” Jane Elliott z 1968 roku. Była ona nauczycielką w szkole podstawowej. Pewnego dnia powiedziała uczniom, że ci z brązowymi oczami są „lepsi” niż dzieci o jaśniejszych oczach. Niebieskookie dzieci były traktowane gorzej. Zakazywano im wychodzić na przerwę i zabaw z brązowookimi. Musiały nosić specjalne kołnierzyki, aby odróżniać się z daleka od brązowookich. Nauczycielka wytykała im błędy i porównywała do tych o ciemnych oczach. Dzieciaki od razu podzieliły się na 2 grupy: gorszych i lepszych.

Co więcej, wkrótce niebieskookie dzieci zaczęły potwierdzać wyssaną z palca tezę. Straciły pewność siebie, nie potrafiły odpowiedzieć na najprostsze pytanie nauczycielki. Gorzej wypadały na testach. Brązowookie zaczęły używać „niebieskooki” jako negatywnego określenia, synonimu głupoty i opóźnienia umysłowego.

Następnego dnia Elliott odwróciła role, mówiąc, iż okropnie się pomyliła i to niebieskoocy są tymi mądrzejszymi. I historia się powtórzyła.

Co pokazuje eksperyment Elliott?

Jaki wpływ na mniejszości mają stereotypy?

Czy kolor oczu jest wystarczającym powodem, żeby traktować ludzi inaczej?

Dlaczego traktuje się inaczej ludzi o innym kolorze skóry?

14. Czy różnice pomiędzy naszym wyobrażeniem, a jej rzeczywistym obrazem to stereotyp?

Prowadzący zwracają uwagę na definicje stereotypu, poszczególne elementy zapisują na flipcharcie.

Każdy z elementów omawiają z uczestnikami upewniając się, że rozumieją oni znaczenie sformułowania.

Stereotyp:

- na stereotyp składają się nasze przekonanie i emocje względem czegoś lub kogoś
- zawiera jednak fałszywe przeświadczenie
- powstaje w wyniku obserwacji lub przejmowania poglądów innych osób, wzorców społecznych lub w wyniku przeniesienia agresji
- jest przekonaniem zbiorowym, uznanym przez grupę ludzi, stereotypem nie nazwiemy przekonania - spełniającego wszelkie pozostałe kryteria - posiadanego przez jedną osobę
- stereotypy są niewrażliwe na argumenty przeciw nim
- stereotypy są krzywdzące
- ograniczają zdolność do poznawania zjawisk, osób, tematów

Prowadzący proszą o podanie jednego przykładu stereotypu. Nie omawiają dokładnie przykładu. Następnie w omówieniu ćwiczenia prowadzący podkreślają, że stereotypy mają różnoraki charakter. Trzy grupy stereotypów zapisane zostają na flipcharcie.

Wyróżniamy stereotypy:

- negatywne,
- neutralne,
- pozytywne.

Prowadzący proszą uczestników o podanie po jednym przykładzie każdego stereotypu: negatywnego, pozytywnego i neutralnego na temat, np. Żydów. Pyta, na ile są one odzwierciedlające stan faktyczny, zwłaszcza w kontekście przedstawionych w trakcie zajęć informacji.

Następnie trenerzy zadają pytanie o znaczenie i wagę stereotypów neutralnych i pozytywnych. Pytają, dlaczego stereotypy pozytywne i neutralne również są szkodliwe.

15. Kozioł ofiarny (czas: 2 min.)

T: Czy wiecie skąd wzięło się określenie „kozioł ofiarny” i kogo określa się tym mianem?

U: To jest taki ktoś, na kogo zrzuca się winę za wszystko.

T: Tak. Nazwa ta wzięła się z tradycji judaistycznej, bowiem kozła składano w ofierze za winy całego narodu.

Trener czyta: *W ostatniej ceremonii Dnia Pojednania, po symbolicznym oczyszczeniu świątyni izraelskiej krwią kozła dla Jahwe, arcykapłan wychodził ze świątyni i wówczas dopiero przychodziła kolej na kozła dla Azazela. Kapłan prznosił na niego symbolicznie, poprzez nałożenie rąk, zapis odpuszczonych grzechów (Kpł.16:21). Człowiek, który przejmował kozła od arcykapłana wyprowadzał go na pustkowie. Początkowo kozła dla Azazela nie zabijano, lecz pozostawiano na pustyni, gdzie sam ginął (Kpł.16:22). Później, z obawy, aby kozioł nie zabłąkał się na zamieszkałe tereny, co byłoby złym omenem, człowiek, który go wyprowadzał strącał kozła ze skały.*

T: W każdej grupie społecznej istnieje kozioł ofiarny i jest to bardzo negatywne zjawisko, gdyż oznacza słabość grupy, która zamiast współpracować, jest niezgrana, rozprzężona i skupia się na przesładowaniu jednostki najsłabszej. Takim kozłem ofiarnym w średnio-wiecznej Europie byli Żydzi, którzy oskarżani o zatrucie studni i wywoływanie epidemii dżumy paleni byli stosach. Krzyżowcy, zanim dojechali do Ziemi Świętej, aby odebrać ją z rąk muzułmanów dokonali rzezi narodu żydowskiego. Jak zapewne wiecie, jedną z przyczyn Drugiej Wojny Światowej było przekonanie Adolfa Hitlera o spowodowaniu przez Żydów wszelkich niepowodzeń Niemiec. Jak sądzicie, jaki procent ludności niemieckiej stanowili przed wojną Żydzi?

U: 40-50%?

T: Nie, tylko 1%.

16. Zagłada (czas: 4 min.)

T: W efekcie hitlerowskiej polityki zagłady i eksterminacji narodu żydowskiego powstały getta i obozy zagłady. Zdjęcia pochodzą z obozu Zagłady Auschwitz-Birkenau i getta warszawskiego. Ilu Polaków zginęło w czasie Drugiej Wojny Światowej?

U: 6 mln.

T: Tak. Żydów zginęło również 6 mln, jednak te dwie szóstki nie sumują się do 12 tylko do 9, jak myślicie dlaczego?

U: Bo część Żydów, którzy zginęli, było Żydami polskimi.

T: Tak. Jakie były postawy Polaków wobec eksterminacji Żydów?

U: Różne, część Polaków pomagała Żydom ukryć się, a część ich wydawała w ręce Niemców.

Trener opowiada o postawach Polaków:

Jan Karski - w czasie wojny próbował zainteresować aliantów sytuacją Żydów europejskich donosząc o rozmiarach Zagłady na podstawie własnych doświadczeń (był w obozie z własnej woli, po pewnym czasie zbiegł stamtąd).

Zofia Kossak-Szczucka - przed wojną publicystka i pisarka antysemitka, podczas wojny aktywnie włączyła się w działalność Żegoty.

Władysław Bartoszewski - działacz Żegoty, historyk, publicysta, polityk. 1940-1941 więzień obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, żołnierz Armii Krajowej i od 1942 pracownik Biura Informacji i Propagandy (BIP) oraz Delegatury Rządu, w której wraz z W. Bieńkowskim prowadził referat żydowski. Współzałożyciel Rady Pomocy Żydom „Żegota”. 1942-1944 redaktor miesięcznika „Prawda Młodych”, uczestnik powstania warszawskiego 1944. W latach 1995-2001 minister spraw zagranicznych. W 2001 odznaczony Wielkim Krzyżem Orderu Zasługi RFN, za pracę na rzecz pojednania między Niemcami, Polakami i Żydami.

Irena Sendlerowa - (uczniowie na ogół o niej wiedzą) uratowała 2500 dzieci z warszawskiego getta.

Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata - ponad 6 tys. Polaków odznaczonych medalem Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie. Większość Polaków była sterroryzowana groźbą śmierci i zachowywała się biernie (za pomoc Żydom groziła natychmiastowa kara śmierci) Była też niestety pewna liczba Polaków, tzw. szmalcowników, którzy spodziewając się nagród pieniężnych, wydawali hitlerowcom kryjówki Żydów.

17. Fragmenty filmu „Memory Tomorrow” Survivors’ testimonies, prod. Auschwitz Survivors’ Union, Paryż 2008 (opcjonalnie - czas: 5-8 min.)*

Trenerzy pokazują uczniom fragmenty filmu „Memory Tomorrow” - wybrane opowieści świadków Holokaustu, którzy przebywali w obozie w Auschwitz.

Następnie prowadzą dyskusję z uczniami o ich odczuciach po obejrzeniu fragmentów.

18. Nigdy więcej (czas: 1 min.)

T: Kto z was był w dawnym hitlerowskim obozie zagłady?

Uczniowie wymieniają - Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sztutowo, Bełżec, Majdanek, Sobibór.

T: Ci z was, którzy byli w Treblince, zapewne pamiętają ten kamień (pokazuje na slajdzie), na którym jest napisane „Nigdy więcej” w różnych językach. Jak myślicie, to jest nigdy więcej czego?

U: Wojny, zagłady, ludobójstwa, cierpienia.

19. Granice wolności słowa (czas: 2 min.)

T: Po II Wojnie uchwalono Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Co to znaczy, że jest powszechna?

U: Obowiązuje wszystkich

Trener prosi kilku uczniów o przeczytanie przykładowych praw człowieka znajdujących się na slajdzie :

- Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swych prawach

Każdy człowiek posiada:

- Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa
- Prawo do równego traktowania przed sądem
- Prawo do ochrony przed dyskryminacją i nienawiścią z powodów różnic rasowych, płci, religii, narodowości czy języka
- Prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania
- Prawo do wolności myśli, sumienia i religii

T: My skupimy się na dwóch przedostatnich prawach, czyli na prawie do ochrony przed dyskryminacją i nienawiścią z powodów różnic rasowych, płci, religii, narodowości czy języka oraz na prawie do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania, czyli mówiąc prościej, na wolności słowa.

Czy nie sądzicie, że te dwa punkty wchodzą ze sobą w pewien konflikt? Czy w takim razie można powiedzieć wszystko, czy jednak nie?

U: Można powiedzieć swoje zdanie tak, aby nie urazić drugiej osoby.

T: Tak, czyli mówisz o aspekcie etycznym - każdy z nas sam sobie powinien wyznaczać granice, czyli co może powiedzieć, a czego nie. A czy istnieje również aspekt prawny? Czy Państwo w jakiś sposób może ukarać kogoś za głoszenie na przykład treści rasistowskich?

U: Chyba są takie przepisy.

T: Tak, w Polsce są takie przepisy w Konstytucji i Kodeksie Karnym (art. 257 k.k. - zakaz znieważania za względu na narodowość czy religię, 256 zakaz propagowania faszyzmu i innych ustrojów totalitarnych), ale nie wszędzie wolność słowa jest ograniczona, na przykład w Stanach Zjednoczonych prawo w żaden sposób tego nie reguluje, więc teoretycznie można powiedzieć wszystko.

20. Mowa nienawiści i nienawiść w Internecie (czas: 10 min.)

Prezentacja filmu oraz dyskusja.

T: Za chwilę obejrzyjecie film z wypowiedziami różnych osób, często polityków, osób reprezentujących nasz kraj, które prezentują mowę nienawiści i w znaczny sposób przekraczają granicę wolności słowa.

...projekcja filmu...

T: Jakie macie odczucia po obejrzeniu tego filmu?

Uczniowie dzielą się swoimi wrażeniami.

WAŻNE: Jeżeli uczniowie nie chcą się wypowiadać trenerzy opisują swoje własne odczucia po obejrzeniu filmu.

T: Podczas filmu mogliście zaobserwować takie przejawy mowy nienawiści, jak: rasizm (stadionowy), homofobia, antysemityzm, islamofobia (jednak występuje też chrystianofobia), eugenika, brak szacunku, pogarda, nawoływanie do nienawiści, wypędzenia (ekspulsja) oraz nawoływanie do likwidacji (eksterminacja). Czy rozpoznaliście jakieś znane osoby oglądając ten film?

U: Janusza Korwina-Mikke i Michała Kamińskiego.

T: Tak, między innymi. Był też profesor Bogusław Wolniewicz prezentujący postawę islamofobiczną oraz ksiądz z Krakowa prezentujący homofobię. Oczywiście, są to wyjątki. Ten film pokazuje jednak, że nawet wśród osób reprezentujących nasz kraj, czy innych „autorytetów”, zdarzają się osoby pełne złych emocji i prezentujące tak zwaną mowę nienawiści. Chcę tu podkreślić, że mowa nienawiści nie jest tym samym co zwykłe chamstwo występujące obecnie często na scenie politycznej. Mowa nienawiści jest skierowana do osób, które nie mają wpływu na przynależność do grup, do których mimo wszystko należą. Na przykład - mają czarny kolor skóry lub urodziły się Żydami czy też homoseksualistami. Co się tyczy homoseksualizmu, wiem, że w waszym wieku jest to trudne do zaakceptowania, bowiem wciąż jeszcze kształtujecie swoją tożsamość, aspekt seksualności jest więc bardzo delikatny. Chcę jednak, abyście pamiętali o tym, że każdemu człowiekowi należy się szacunek, bez względu na wszystko.

+ Internet:

T: Zapewne wszyscy korzystacie z Internetu. Powiedzcie, czy często spotykacie się z przejawami mowy nienawiści w Internecie? Czy widzicie jakieś treści antysemityczne, kawały i inne komentarze?

U: Tak, często spotykamy się z tym zjawiskiem.

T: Jak myślicie, czy powinno się reagować widząc takie wpisy? Jeśli tak, to w jaki sposób?

U: Można zgłosić do administratora.

T: Dokładnie tak, uważamy, że warto reagować, wtedy takie osoby nie pozostają bezkarne.

21. Coming out (czas: 3 min.)

Trener czyta uczniom krótkie biografie ośmiu publicznych osób oraz pokazuje ich zdjęcia:

Klaus Wowereit - prawnik, polityk Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD), aktualnie urzędujący burmistrz miasta Berlina od 16 czerwca 2001 roku.

Gareth Thomas - 35-letni sportowiec, brytyjska legenda sportu i międzynarodowa gwiazda rugby.

Anna Paquin - nowozelandzka aktorka filmowa, laureatka Oscara za rolę drugoplanową w filmie Fortepian.

Nick Sinckler - amerykański wokalista urodzony w Nowym Jorku. Po kilkuletniej wędrowce po Europie, w 2007 roku zamieszkał w Polsce, nagrywa m.in. z Kayah i Natalią Kukulską.

Marek Barbasiewicz - polski aktor teatralny, filmowy i telewizyjny.

Portia de Rossi - australijska aktorka, znana z roli prawniczki w serialu Ally McBeal.

Cynthia Nixon - amerykańska aktorka, znana z serialu „Seks w Wielkim Mieście”.

Megan Anna Rapinoe - reprezentantka Stanów Zjednoczonych w piłce nożnej, grająca na pozycji pomocnika.

Trener pyta: Jak myślicie, co łączy tych ludzi? Co oni mają ze sobą wspólnego? Z czym jest związana ta wspólna „rzecz, cecha, wydarzenie”?

Może to Wam podpowie, posłuchajcie:

Portia de Rossi - swój coming out ogłosiła w 2005 roku.

Cynthia Nixon - swój coming out ogłosiła w 2004 roku.

Megan Anna Rapinoe - swój coming out ogłosiła w 2012 roku.

Klaus Wowereit - swój coming out ogłosił w 2001 roku.

Marek Barbasiewicz - swój coming out ogłosił na początku lat 80.

Anna Paquin - swój coming out ogłosiła w 2010 roku.

Gereth Thomas - swój coming out ogłosił w 2009 roku.

Nick Singler - nigdy nie ukrywał swojej orientacji.

Trenerzy: Czy wiecie, co może oznaczać termin „coming out”, „ogłosić coming out”?

Czy już domyślacie się, co łączy tych wszystkich ludzi, mimo tego, że są od siebie tak różni, ze względu na płeć, wykonywane zawody, miejsca zamieszkania, wiek?

Tak, ci wszyscy ludzie ogłosili swój coming out, oznacza to, że samodzielnie ujawnili swoją orientację psychoseksualną lub tożsamość płciową przed innymi ludźmi, rodziną, znajomymi, współpracownikami. Nasi bohaterowie to lesbijki, geje, oraz jedna osoba biseksualna - aktorka Anna Paquin. Te wszystkie osoby niczym, oprócz orientacji, nie różnią się od osób heteroseksualnych - wykonują te same zawody, mają takie same zwyczaje, pasje. To, że są osobami homoseksualnymi nie ma żadnego wpływu na to, jakimi są ludźmi. Jednak często postrzegani są przez pryzmat tej jedynej cechy.

22. Romofobia - opcjonalnie (czas: 5 min.)*

- Czy wiecie, co to jest?

Ten termin pojawił się niedawno, podobnie jak dopiero od niedawna bada się historię Romów, mówi o zagładzie Romów podczas II wojny światowej. Zagłada ta (w języku Romani „samudaripen”, częściej jest używane określenie „porrajmos”- pochłonięcie), pochłonęła około pół miliona ofiar i stanowiła kolejny etap prześladowań, jakie dotykały Cyganów od ponad pięciuset lat. Przemiany gospodarcze przełomu XV/XVI wieku doprowadzają do powstania wielkich rzesz zubożałych wieśniaków, którzy w obliczu głodu wędrują do miast. Miasta bronią się przed nimi, powstaje drakońskie prawodawstwo skierowane przeciwko ludziom prowadzącym wędrowny tryb życia. Oczywiście obejmuje ono także przybyszy z Indii, którzy jako obcy, wyróżniający się wyglądem, językiem, obyczajami, zostają poddani szczególnie okrutnym represjom. W Mołdawii i na Wołoszczyźnie aż do połowy XIX wieku Cygan rodzi się i umiera jako niewolnik, a kolejne kraje zakazują Romom osiedlania się, a nawet wstępu, na swoje terytorium. W całej niemal Europie Cyganie zostają wyjęci spod prawa. Nie trzeba udowadniać im żadnej winy, by wychłostać, okaleczyć, zesłać na galery, wygnać czy powiesić. Cyganom odbiera się dzieci, urządza na nich polowania. W siedemnastowiecznej kronice niemieckiej czytamy: „Ustrzelono pięknego

jelenia, pięć saren, trzy spore odyńce, dziewięć mniejszych dzików, dwóch Cyganów, jedną Cygankę i edno Cyganiątko.” Sytuacja jest tak rozpaczliwa, że w roku 1726 kapituły katedr w Spirze, Moguncji i Wormacji wypowiadają się przeciwko brutalnemu karaniu Cyganów, którzy mimo wszystko są istotami ludzkimi i nie mogą podziąć się nie wiadomo gdzie, między ziemią a niebem.

Setki lat prześladowań nauczyły Romów niezwyklej solidarności, gotowości do poświęceń dla zapewnienia bezpieczeństwa własnej grupie, troski o najsłabszych - dzieci i starców. Nauczyły ich także ostrożności w kontaktach z przedstawicielami społeczeństw większościowych, zwłaszcza z przedstawicielami władzy. Niewiele jest osób, którym Romowie zaufali na tyle, by wpuścić je do swego świata. Większość patrzy na Romów z daleka. Nie znając i nie rozumiejąc, z łatwością można przyjąć krążące na ich temat krzywdzące stereotypy.

- Dlaczego Waszym zdaniem Romowie są tak odrzucani przez polskie społeczeństwo?
- Czy mieliście kontakty z Romami, jakie miały one charakter?
- Skąd czerpicie informacje o Romach?

We współczesnej Polsce mieszkają różne grupy romskie: Polska Roma, tzw. Polscy Cyganie Nizinni, Bergitka Roma, Kełderasze, Lowarzy, Chaładytka Roma, Sinti itd. Różnią się oni od siebie, czasem znacznie, pod względem językowym, tradycji, zwyczajów, sposobu osiedlenia.

Romowie nie mają określonej religii, zwyczajowa obrzędowość romska nie zawiera się w ścisłych ramach jakiegokolwiek tradycji (ani tym bardziej doktryny) religijnej. Mimo, iż znaczna część idei i praktyk, określanych zbiorczym mianem romanipen, wywodzi się z kultury hinduistycznych Indii.

Romowie nie mają swojego państwa, czyli są tzw. narodem bez państwa. Grupy Romów tworzą diasporę zamieszkującą większość państw świata.

Jednym z symboli współczesności jest globalizm. Czy wiecie, że pionierami globalizmu są Romowie? Na przestrzeni dziejów,

przemierzając kontynenty azjatycki i europejski, przejmowali od ich mieszkańców różne elementy języka, kultury, tradycji, obyczajów, mentalności, tworząc w rezultacie wyjątkowy model kulturowy, będący prawdziwym „tygłem” cywilizacyjnym. Adaptując elementy obcych kultur, sami wnosili duży wkład w ich wzbogacanie.

Wiele dawnych i obecnych „ikon” światowej kultury, które zawładnęły masową wyobraźnią odbiorców, posiada rzymskie korzenie. W tym gronie znajdują się tacy „giganci” współczesnej kultury, jak Elvis Presley, Charlie Chaplin czy Michael Caine. Długą listę znakomitości tworzą nie tylko gwiazdy show-bussinesu, ale także wybitni sportowcy, politycy, naukowcy, poeci, pisarze.

Znani Romowie lub osoby pochodzenia Rzymskiego: Bob Hoskins (Wielka Brytania) - aktor, Pola Negri (Polska/Stany Zjednoczone) - aktorka, międzynarodowa gwiazda kina niemego, Rita Hayworth (USA) - aktorka, jedna z największych gwiazd filmowych wszechczasów, Edyta Górniak (Polska) - piosenkarka, Elvis Presley (Stany Zjednoczone) - piosenkarz, król rock&rolla, Steven Taylor (Stany Zjednoczone) - piosenkarz, lider zespołu Aerosmith.

(Przygotowanie m.in. na podstawie Podręcznika trenerskiego edukacji antydyskryminacyjnej, Villa Decius)

23. Góra lodowa (czas: 4 min.)

Góra lodowa (koncepcja kultury jako góry lodowej)

Często uświadamiamy sobie fakt istnienia kultury, gdy dostrzegamy różnice w sposobie myślenia, odczuwania i działania innych ludzi. Z drugiej strony podobieństwa zaobserwowane na pierwszy rzut oka, mogą opierać się na zupełnie innych podstawach. Wśród młodych ludzi różnice kulturowe są czasem mniej oczywiste - w wielu miejscach na świecie młodzież nosi dżinsy czy słucha podobnej muzyki.

Aby zaistniała interakcja międzykulturowa, musimy najpierw uświadomić sobie co kryje dolna część naszej własnej góry lodowej, gdyż dopiero wtedy potrafimy rozmawiać o tym z innymi, a dzięki temu lepiej rozumiemy się wzajemnie i znajdujemy wspólną płaszczyznę porozumienia.

„Jak myślicie, co może znajdować się w widocznej części takiej kulturowej góry lodowej? Co możemy zauważyć, kiedy spotykamy osobę z odmiennego kręgu kulturowego?” (sztuka, kuchnia, architektura, muzyka, styl ubierania, język itp.)

Czubek ów wspiera się na znacznie większej, ale niewidocznej części znajdującej się poniżej poziomu wody. Niemniej, ta dolna część góry lodowej stanowi potężny fundament tego, co znajduje się powyżej.

„Jak myślicie, co może znajdować się w niewidocznej części naszej góry lodowej? Które z fundamentów kultury trudno nam dostrzec „na pierwszy rzut oka”? (np. historii danej grupy ludzi, którzy należą do tej kultury, ich normy, wartości, zasady [również religijne], podstawowe założenia dotyczące przestrzeni, czasu, przyrody, sposoby uwodzenia, definicja grzechu, stosunek do zwierząt, pojęcie sprawiedliwości, rola i status wg wieku, płci, klasy, pokrewieństwa itp.)

Z modelu góry lodowej wynika, że widoczne elementy kultury są jedynie odzwierciedleniem tych niewidocznych. Model ten pokazuje nam również, jak trudno jest czasem zrozumieć ludzi z innych środowisk kulturowych, a dzieje się tak dlatego, że możemy dostrzec jedynie widoczne elementy „ich góry lodowej”, natomiast nie jesteśmy w stanie zobaczyć od razu fundamentów, na których opierają się postrzegane przez nas zjawiska.

24. Kto jest najczęściej dyskryminowany? (czas: 3 min.)

T: Ze względu na co ludzie dyskryminują innych? Czy na przykład kobiety są dyskryminowane?

U: Nie... nie są dyskryminowane w porównaniu z krajami muzułmańskimi. Lub - tak, są dyskryminowane, na przykład mniej zarabiają.

T: Tak, dokładnie. Według badań robionych dwa lata temu w województwie mazowieckim kobiety pracujące na tym samym stanowisku, co mężczyźni (czyli mające takie samo doświadczenie, kwalifikacje, itd.) zarabiają średnio 60% tego co mężczyźni. Kto jeszcze jest dyskryminowany? Popatrzcie na slajd.

U: Osoby niepełnosprawne.

T: Tak, a w jaki sposób?

U: Mają trudności ze znalezieniem pracy, często pracodawcy nie chcą ich przyjmować.

T: Tak, niestety tak jest, ale jeśli nawet dostaną tę pracę, to muszą się jakoś do niej dostać.

U: Często nie ma podjazdów i innych udogodnień dla osób niepełnosprawnych.

T: Dokładnie, inaczej mówiąc bariery architektoniczne, które można uznać za pewien rodzaj dyskryminacji. A czy ludzie starsi są dyskryminowani?

U: Tak, na rynku pracy.

T: A czy wy jesteście dyskryminowani jako młodszy ludzie?

U: Tak, często osoby starsze nie liczą się z naszym zdaniem lub odmawiają nam prawa do decydowania o sobie, o tym jak się ubieramy itd.

T: Czy uważacie, że problem biedy powinien być rozwiązany przez wszystkich?

Uczniowie wahają się.

T: Czy należy wspierać osoby proszące o pomoc?

U: Nie, bo może się okazać, że oszukują albo są alkoholikami.

T: Jakie mamy prawo oceniać, czy żebrzący oszukuje, czy naprawdę potrzebuje pomocy? Czy mamy bawić się w detektywów, którzy przewidują, co się stanie ze wsparciem, czy zostanie zmarnotrawione, przepite, czy też wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem?

25. Klatka - stereotypy płci - opcjonalnie (czas: 8 min.)*

Opis: Słyszycie czasem określenia „prawdziwy mężczyzna” albo „prawdziwa kobieta.” Co to według was oznacza, co słyszycie od małego na ten temat, jakie są utarte „powiedzonka”?

W tym czasie prowadzący rysuje ludzika chłopca i dziewczynkę (lub też zawieszają gotowe „klatki”):

a) **kobiety:** bądź damą, bądź grzeczną, chłopiec mógłby mieć bałagan, pobić się, oglądać takie filmy, ale dziewczynce nie wypada, delikatna, wrażliwa, czuła, opiekuńcza, troskliwa, dobrze gotująca i kochająca dzieci, w szpilkach, nie zna się na polityce ani sporcie, nie umie prowadzić samochodu, kura domowa itd.

b) **chłopiec**: twardy, nie płacze, nie skarży się, nie zwierza się ze swoich problemów, jest dobry w sporcie, głowa rodziny.

Czy znacie te klatki? Mieliście kiedyś poczucie, że jesteście w takiej klatce? Co się dzieje z mężczyzną / kobietą, kiedy nie dostosowuje się do norm wewnątrz klatki?

Czy zatem współczesna kobieta robiąca karierę i rezygnująca z macierzyństwa może być nadal uważana za kobietą?

Czy współczesny mężczyzna, czuły, dbający o wygląd i lubiący prace w domu przy dziecku może nadal być uważany za męskiego?

Czy podoba wam się we współczesnym świecie takie trochę pomieszanie ról, zamazane różnice między kobietami a mężczyznami? (zniewieściali mężczyźni vs męskie kobiety - czy robią to wbrew swojej naturze?)

Konkluzje : Stajemy się ofiarami pewnej dyskryminacji, która nas ogranicza. Nie możemy być sobą, musimy zachowywać się tak, jak tego od nas oczekuje społeczeństwo. Różnice dotyczące cech określanych jako męskie czy kobiece obecnie zacierają się. Odwaga, rozważność, waleczność to cechy nie tylko mężczyzn, natomiast emocjonalność, małostkowość, czy uległość to nie są już cechy opisujące tylko kobiety. Do każdej kategorii płci przypisane są określone cechy, role, zachowania i zajęcia, które składają się na stereotyp lub funkcjonujące w naszym umyśle wyobrażenia „prawdziwego” mężczyzny i „prawdziwej” kobiety. Takie stwierdzenie nie wyjaśnia indywidualnych różnic między kobietami, czy mężczyznami. Człowiek jest jednostką niepowtarzalną, indywidualną, dążącą do własnego rozwoju.

Klatka, jako wychodzenie poza narzucony schemat w danym społeczeństwie, tu też różnice kulturowe np. całowanie się mężczyzn we Francji, pozycja kobiety w Stanach a w krajach arabskich plus inne przykłady.

26. Wężyk (czas: 8 min.)

Trenerzy proszą uczestników warsztatów, aby stanęli w jednej linii i chwycili się za ręce. Prowadzący informują, że za chwilę będą odczytywać różne kategorie, a uczniowie mają za zadanie postawić mały krok do przodu lub do tyłu, w zależności od instrukcji.

Jeżeli uczeń nie chce zrobić kroku w przód lub w tył przy danej kategorii - może zostać w miejscu.

Należy zaznaczyć, że nie można zerwać „łańcucha”, uczniowie próbują trzymać się za ręce.

Kategorie:

Jesteś dziewczyną - krok do przodu

Jesteś chłopakiem - krok do tyłu

Twoim pierwszym językiem jest język polski - do tyłu

Twoim pierwszym językiem jest inny język - do przodu

Pochodzisz z Warszawy - do tyłu

Pochodzisz z innego miasta/wsi - do przodu

Masz rodzeństwo - do przodu

Jesteś jedynacką/jedynakiem - do tyłu

Jesteś katolikiem/katoliczką - do przodu

Jesteś innego wyznania bądź ateistką/ateistą - do tyłu

Masz kota - do przodu

Masz psa - do tyłu

Lubisz czytać - do przodu

Lubisz teatr - do tyłu

Lubisz gry komputerowe - do tyłu

Lubisz teatr - do przodu

Wolisz kino - do przodu

Lubisz morze - do tyłu

Wolisz góry - do tyłu

Jesz mięso - do przodu

Jesteś wegetarianinem - do przodu

Lubisz sport - do tyłu

Unikasz wysiłku fizycznego - do przodu

Lubisz przedmioty ściste - do tyłu

Wolisz humanistyczne - do przodu

Grasz na instrumencie - do przodu

Lubisz słuchać muzyki - do przodu

Słuchasz radia - do tyłu

Oglądasz telewizję - do tyłu

Lubisz słodczyce - do tyłu

Lubisz warzywa - do tyłu
Lubisz podróżować pociągiem - do tyłu
Wolisz samochodem - do tyłu
Spędzasz przed komputerem więcej niż 3h dziennie - do tyłu
Masz konto na Facebooku - do tyłu
Masz lęk wysokości - do tyłu
Boisz się pajaków, ciem itd. - do tyłu
Lubisz lato - do przodu
Wolisz zimę - do przodu

• **Zamiennie z Wężykiem:**

pozycje wyjściowe (czas: 10 min.)

Cele

- analiza zagadnienia równych szans,
- zwrócenie uwagi na czynniki utrudniające osiągnięcie sukcesu życiowego,
- uświadomienie istnienia wielu czynników niezależnych od jednostki, a decydujących o jej pozycji i sukcesie życiowym.

Materiały pomocnicze:

Tabela z listą cech.

Miejsce:

Duża sala lub zajęcia na zewnątrz budynku.

Metody:

Drama - zajmowanie pozycji

1. Poproś uczestników, aby wylosowali jedną kartkę z zapisaną na niej rolą. Uczestnicy nie mogą pokazywać kartki z rolą innym.

(Przykładowe role:

- Osiemnastoletnia córka bogatego biznesmena
- 24-letni student poruszający się na wózku inwalidzkim
- 15-letnia Romka mieszkająca z rodzicami w gminie zamieszkiwanej głównie przez społeczność romską
- Student medycyny, mieszkający w Polsce, Nigeryjczyk, porozumiewający się po angielsku

- Samotna, bezrobotna matka 2 małych dzieci
- Licealistka, transseksualista

itp.)

2. Poproś uczestników, aby stanęli obok siebie w jednej linii i chwycili się za ręce. Następnie powiedz, że za chwilę będziesz wyczytywać różne kategorie wyodrębnione ze względu na posiadanie określonej cechy i poprosisz uczestników o wykonanie kroku do przodu lub do tyłu, zgodnie z twoimi instrukcjami. Uczestnicy powinni zrobić wszystko, aby nie przerwać łańcucha rąk.

3. Rozpocznij odczytywanie kategorii.

4. W rezultacie uczestnicy będą stali w różnych miejscach, a w wielu miejscach łańcuch rąk może zostać przerwany. Poproś uczestników, aby teraz dokładnie się rozejrzeli - kto stoi z przodu, a kto został z tyłu.

Wariantowo:

Powiedz uczestnikom, że policzysz do trzech. W momencie zakończenia liczenia, uczestnicy muszą pobiec do ściany znajdującej się przed nimi. Stanie się jasne, że ci, którzy byli na przedzie, dobiegną do ściany szybciej niż ci, którzy byli w tyle.

Wyraźnie zaznacz, że trudniej jest dobiec do ściany tym osobom, które znajdowały się w tyle, ale nie jest to niemożliwe.

Omów ćwiczenie z uczestnikami i zapytaj o ich wrażenia.

Proponowane pytania:

- Jak się czują ci, którzy stoją na przedzie grupy, a jak ci, którzy pozostają w tyle?
- Jak się poczuliście, gdy niemożliwe stało się trzymanie za rękę osób, które stały obok was?
- Czy ktoś dowiedział się czegoś nowego o sobie samym?
- Co było najtrudniejsze w tym ćwiczeniu?
- Z jakimi cechami kojarzą się wam kategorie, które zostały odczytane?
- Czy cechy te mają jakieś odniesienie do rzeczywistości? Czy są z życia wzięte?
- Czy uważacie, że zawsze prosiłem/am was o wykonanie właściwego ruchu (do przodu, do tyłu)?
- Co wpływa na to, że niektórzy ludzie mają lepszy „start” w życiu?

27. Fragmenty filmu „Fanatyk” (czas: 8 min.)

Fabuła filmu inspirowana jest wydarzeniami autentycznymi. W 1965 roku w „New York Times” ukazał się krótki tekst o młodym człowieku, który został aresztowany podczas demonstracji Ku Klux Klanu. Zaskoczenie wzbudził fakt, iż ów mężczyzna był Żydem. „New York Times” postanowił sprawę zbadać i namówił młodego człowieka na wywiad. Podczas rozmowy z dziennikarzem okazał się on być niezwykle inteligentnym mężczyzną, który swojemu rozmówcy przedstawił całą masę argumentów na poparcie swoich antysemickich poglądów. Kiedy dziennikarz zapytał, jak to możliwe, że mówi takie rzeczy, skoro sam jest Żydem, młody człowiek wpiery zaprotestował, a potem zagroził, że jeśli ta informacja zostanie opublikowana zabije reportera, a później siebie. „New York Times” wywiad wydrukował i rzeczywiście kilka godzin po ukazaniu się w kioskach gazety mężczyzna popełnił samobójstwo.

Trenerzy prezentują uczniom dwa fragmenty filmu „Fanatyk” w reż. H. Bean (2001)

Dyskusja po obejrzeniu fragmentów filmu:

Chaos spowodowany nienawiścią do samego siebie, posiadaniem dwóch sprzecznych tożsamości (skutek - samobójstwo). Wstyd przed przyznaniem się do swoich korzeni. Jak to jest, gdy wyjeżdżacie za granicę? Czy przyznajecie się do bycia Polakami? O jakich stereotypach Polaków słyszeliście?

Jakie przykłady dyskryminacji ze swojego życia możecie podać, czy któryś dotknął was bezpośrednio albo byliście jego świadkami? Możecie spojrzeć w „tort” i zastanowić się czy któraś z grup, do której należycie jest najbardziej narażona na przejawy gorszego traktowania?

Czy można odciąć się od swojej tożsamości narodowej, kultury, w której żyliśmy i się wychowywaliśmy (nie, bo to jest częścią nas samych)? Jemu się nie udało, dlaczego?

Cytat z Juliana Tuwima:

Narodowość to, jest to co czujemy.

Konkluzja: Nienawiść karmi nienawiść, niszczy Ciebie samego. Niszczy nas, bo nie wiemy, kiedy może się obrócić przeciwko nam. Wiadomo, że nie możemy zmienić świata, ale może warto zacząć od własnego podwórka, wiedząc, że życzliwość rodzi życzliwość. Jedynym sposobem na walkę z nienawiścią jest nieprzekazywanie jej dalej.

28. Drzewo - dyskryminacja (opcjonalnie - czas: 3 min.)*

Trener rysuje na dużej kartce papieru drzewo, a na pniu pisze słowo „dyskryminacja”.

Burza mózgów dotycząca przyczyn i skutków dyskryminacji. Przyczyny zapisywane są jako korzenie, a skutki jako gałęzie.

Po zakończonej dyskusji trener odwraca kartkę z rysunkiem o 180 stopni. Uczniowie mogą się teraz przekonać, że działa to także w odwrotną stronę: skutki dyskryminacji stają się często przyczyną nowych przejawów dyskryminacji. Oznacza to, że dyskryminacja stanowi swego rodzaju błędne koło, z którego osobie, będącej ofiarą dyskryminacji, bardzo trudno się wydostać.

(źródło: Antydyskryminacja, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2005, str. 90)

29. Karty przeznaczenia

Materiały pomocnicze - przygotowane karty przeznaczenia.

Każdy losuje cechę i wyobraża sobie, że wylosowana cecha staje się od jutra cechą ich tożsamości. Poza tym nic innego się nie zmienia.

Propozycje kart przeznaczenia:

- *kobieta/mężczyzna (zamiana płci)*
- *osoba homoseksualna*
- *osoba heteroseksualna*
- *dziecko*
- *Rom*
- *Rosjanin*
- *muzułmanin*
- *buddysta*
- *Chińczyk*
- *osoba bez pracy*

- *bezdomny*
- *osoba starająca się o status uchodźcy*
- *kryminalista*
- *osoba zakażona HIV*
- *osoba uzależniona od narkotyków*
- *osoba uzależniona od alkoholu*
- *osoba niepełnosprawna, poruszająca się na wózku inwalidzkim*
- *biały/czarnoskóry*
- *imigrant*

Młodzież zamyka oczy i odpowiada w myślach na pytania:

- Czy i jak zmieniłyby się twoje postawy i zachowanie?
- Jak zareagowali na twoją nową tożsamość rodzice?
- Jak zareagowali na twoją nową tożsamość dziadkowie?
- Jak zareagowali na twoją nową tożsamość znajomi?
- Czy twoja pozycja w szkole/społeczeństwie uległaby zmianie?

Byłaby wyższa czy niższa?

- Czy miałbyś problem ze znalezieniem pracy?
- Czy jest coś, co jako nowa osoba mógłbyś/mogłabyś zaoferować społeczeństwu; coś, czego nie byłeś/byłaś w stanie zaoferować wcześniej?
- Czy oczekujesz/potrzebujesz czegoś od innych; czegoś, czego nie potrzebowałeś/potrzebowałaś wcześniej?
- Czy będzie ci łatwiej/trudniej mieszkać w twoim mieście?
- Czy myślisz, że mógłbyś/mogłabyś być szczęśliwy/a w swoim nowym życiu?

Dyskusja:

- Czy trudno było wyobrazić sobie własne życie zmienione przez jedną cechę z „Karty przeznaczenia”?

Jak duża była to zmiana?

- W jaki sposób konstruowaliście swoje wyobrażenia?

- Na które z pytań zapisanych w karcie zadań najtrudniej było udzielić odpowiedzi? Dlaczego?

- Czy niektóre cechy z „Kart przeznaczenia” trudniej było zaakceptować niż inne?

- Czy dowiedzieliście się czegoś nowego na temat ludzi, patrząc na nich z nowego punktu widzenia - z perspektywy nowej cechy, która stała się

częścią waszej tożsamości? Czy spowodowało to zmianę waszej opinii na temat tych ludzi lub grup?

- Czym jest tolerancja? Jakie są jej granice?

30. Faites passer le message (czas : 4 min.)

Materiał pomocniczy: Teledysk z polskimi napisami

Kampania zorganizowana we Francji przeciw dyskryminacji osób chorych na AIDS.

Dwa słowa komentarza - trenerzy opisują niestandardowy sposób przedstawienia problemu w celu uświadomienia i uwrażliwienia społeczeństwa.

Ćwiczenia fakultatywne*

Metafora cytryny

Cel: wprowadzenie uczestników do tematyki indywidualnych różnic i równych szans.

Materiały: cytryny, po jednej dla każdej osoby w grupie.

Czas: 15 minut.

Co robimy?

Każda osoba z grupy wybiera sobie z pudełka lub koszyka jedną cytrynę. Prosimy uczestników, aby dokładnie przyjrzeni się swojej cytrynie, odkryli wszystkie charakterystyczne cechy, a nawet nadali imię.

Po 5 minutach prosimy, aby cytryny powróciły do koszyka. Następnie rozsypujemy cytryny na podłodze. Prosimy uczestników, aby odnaleźli swoją cytrynę. Jeżeli ktoś ma problem, może poczekać do czasu, kiedy większość osób odnajdzie swoją cytrynę i wtedy spróbować ponownie.

Najważniejszą częścią tego ćwiczenia jest podsumowanie i ocena.

Prosimy uczestników, aby spróbowali odnieść różnice między cytrynami do różnic między ludźmi. Czy wszystkie cytryny są takie same?

Czy różnice między cytrynami okazały się ważne?

Co to mówi na temat stereotypów pomiędzy grupami ludzi?

Opowieści dziwnej treści

Cele:

- omówienie roli i znaczenia języka w kontaktach międzyludzkich,
- analiza wpływu czynników kulturowych na kształtowanie się języka,
- uświadomienie, w jaki sposób różne komunikaty (pisemne i ustne) wpływają na sposób postrzegania różnych grup.

Czas: 15-20 minut

Miejsce

sala, krzesła ustawione w krąg

Materiały pomocnicze:

Tablica

Metody:

Praca w grupach, dyskusja

Przebieg zajęć:

Poproś uczestników, aby przypomnieli sobie i podali przykłady piosenek, przysłów, powiedzeń, historyjek i opowieści, które dotyczą różnych grup lub mniejszości.

Możesz też zaproponować skupienie się na konkretnych cechach, np. płci biologicznej i tożsamości kulturowej płci lub cech charakterystycznych dla jednej grupy.

Jeśli zdecydujesz się na drugą opcję, efektem ćwiczenia będzie lista grup, z którymi związanych jest najwięcej stereotypów. Przykładowo: większość opowieści czy powiedzeń może dotyczyć Romów, którzy stereotypowo postrzegani są jako lenie i oszuści.

Przykłady podawane przez uczestników zapisuj na tablicy. Następnie zapytaj uczestników, jak te historyjki są zwykle interpretowane.

Zwróć uwagę grupy na fakt, że tego typu opowieści i porzekadła mają na nas wpływ i na długo kształtują nasz sposób postrzegania innych.

Omówienie ćwiczenia i ewaluacja

Zaproś grupę do dyskusji. Wykorzystaj zaproponowane poniżej pytania:

- Jakie stereotypy utrwalane są w przedstawionych powiedzeniach czy opowieściach?
- Jak wpływają one na sposób postrzegania grup, do których się odnoszą?
- Jakie grupy są szczególnie ulubionym tematem tego typu opowieści? Co to oznacza?
- Jakie stereotypy pojawiają się w tych powiedzeniach i opowieściach? Jak wpływają one na nasze zachowanie?
- Jaki wpływ ma przytaczanie tego typu powiedzeń w podręcznikach szkolnych czy cytowanie ich w czasie lekcji?
- Jakie działania można podjąć, aby takie powiedzenia i historyjki skutecznie ignorować lub usunąć z naszego życia?
- Jak reagujecie, gdy w waszej obecności ktoś opowiada rasistowskie czy dyskryminacyjne dowcipy lub historyjki?

Dramy

Scenariusze

1) Rozmowa kwalifikacyjna A

Rom będący od półtora roku na bezrobociu idzie na pierwszą rozmowę kwalifikacyjną.

Dwie osoby: Rom i rekrutujący, nie mający wcześniej kontaktu z osobami o takim pochodzeniu, posługujący się stereotypami.

2) Rozmowa kwalifikacyjna B

Samotny ojciec/samotna matka opiekująca się rocznym dzieckiem stara się o pracę w międzynarodowej korporacji.

Postaci: ojciec/matka oraz szefowa/szef firmy.

Rozmowa przebiega bardzo dobrze aż do momentu, w którym szef/szefowa dowiaduje się, że mężczyzna/kobieta jest samotnym ojcem/matką wychowującym dziecko. Zaczyna zadawać niewygodne, intymne pytania oraz wyrażać swoje wątpliwości dotyczące efektywności jego/jej pracy. Mężczyzna/kobieta stresuje się, zaczyna prosić o danie mu szansy próbując udowodnić, że pogodzi obowiązki domowe z zawodowymi.

3) Rozmowa kwalifikacyjna C

Polak aplikuje do pracy w Irlandii.

Dwie osoby: rekrutujący i zgłaszający się do pracy. Szef jest uprzedzony do Polaków, bo poprzedni pracownik podkradał towar z magazynu. Sugerowany przebieg rozmowy:

- Ma pan dobre CV, ale nie jestem przekonany.
- Dlaczego? Mam dobre referencje ze swoich poprzednich miejsc pracy
- Niby tak, ale... Wie pan, mam wątpliwości.
- Z jakiego powodu?
- Pracował u mnie jeden Polak. Janek był świetny. Pracował bez słowa narzekania nawet w niedziele, zawsze był pod telefonem, zostawał po godzinach. Najlepsze było to, że nigdy nie prosił o podwyżkę. W końcu dowiedziałem się dlaczego - regularnie podbierał towar z magazynu i sprzedawał go na boku.
- Owszem, jestem Polakiem, ale nigdy nie oszukiwałem swoich pracodawców - jestem uczciwy. Nie każdy Polak kradnie, tak jak nie każdy Irlandczyk jest pijakiem.

4) Wejście do klubu (polecane bardziej dla uczniów liceów)

Ktoś o egzotycznym wyglądzie próbuje dostać się do ekskluzywnego klubu w centrum miasta.

Postaci: osoba próbująca dostać się do klubu, osoba towarzysząca, która broni jej oraz bramkarz.

Na początku bramkarz tłumaczy, że nie wpuści osoby do klubu ze względu na nieadekwatność jej ubioru, jednak pod wpływem nacisków zaczyna rzucać teksty o podłożu antysemitycznym/rasistowskim/antyromskim.

Scenariusz warsztatów - Okiem ekspeta

1. Zawartość i kształt scenariusza świadczą o starannym i głębokim przygotowaniu autorów w zakresie problematyki przeprowadzanych zajęć warsztatowych. Widać, że kształt scenariusza wynika z doświadczeń przeprowadzanych pierwszych zajęć.

2. Daje się zauważyć, że realizowany scenariusz zawiera szereg ciekawych i skutecznych technik przeprowadzania zajęć warsztatowych, służących uczestnikom w przeprowadzaniu analizy swoich postaw, i w rezultacie, w kształtowaniu oczekiwanych przez prowadzących zajęcia postaw.

3. W moim przekonaniu jest bardzo pożądane, by warsztaty te były kontynuowane.

Jeśli możliwa byłaby kontynuacja warsztatów, chcę zwrócić uwagę na potrzebę dokonania pewnych korekt w scenariuszu.

1. Scenariusz jest bardzo „przeładowany”, to znaczy, że jeśli ktoś chce zrealizować kompletną tematykę warsztatów, to nie ma na to szans.

2. W scenariuszu, przy niektórych punktach jest sugestia „opcjonalnie”. Nie jest to prawdziwa sugestia, bo nie wskazuje, które elementy „nieopcjonalne” miałyby zastąpić. Tym samym, biorąc pod uwagę przewidziane 2-3 godziny lekcyjne, nie da się wprowadzić niczego opcjonalnego lub fakultatywnego bez wyrzucenia czegoś nieopcjonalnego, która to możliwość nie jest w scenariuszu wskazana.

3. W moim przekonaniu analizy wymagają proporcje czasu przeznaczanego na realizację poszczególnych punktów scenariusza. Posłużę się jednym przykładem. Na realizację pkt. 16 *Zagłada* przeznaczono 4 min. Są to wspomnienia o obozach zagłady. Natomiast na realizację pkt. 18 *Nigdy więcej* 1 minuty. A przecież pkt. 18 powinien dotyczyć nie pamięci o Auschwitz, a kształtowania postawy poczucia konieczności reagowania na najmniejsze przejawy zła, bo „zło może urosnąć” (reagowanie na napisy, rysunki, ha-

sła kibiców itp.). Nie ma nic z zadań dla nas na dzisiaj. To wymaga czasu. Proponuję podzielenie tego scenariusza na trzy ścieżki:

- Antysemityzm (wyróżniam ze względu na długą historię i Holocaust)

- Obcy, w tym mniejszości narodowe

- Inni - LGBT, rudzi, jękający się i osoby niepełnosprawne.

Ścieżki te różnią się między sobą jedynie wykorzystywanymi przykładami.

Do każdej z tych ścieżek są odpowiednie punkty w obecnym scenariuszu, który przecież uwzględnia wszystkie trzy powyższe propozycje. Jeśli da się wstępnie wskazać w scenariuszu odpowiednie punkty dla poszczególnych ścieżek, to wówczas być może prowadzący będą mogli być zwolnieni z dokonywania wyboru spośród mocno naładowanego programu, realizowanych przez siebie w trakcie warsztatów poszczególnych punktów. Realizacja każdej ze ścieżek powinna prowadzić do tej samej konkluzji - istnieje ciąg myślowy: inny, obcy, Żyd = gorszy = można nim pogardzać = można być wobec niego agresywnym, bo jest szkodliwy.

My tego ciągu myślowego nie akceptujemy.

Mirosław Sawicki